

Організація внутрішньогосподарського контролю як інструменту ефективного управління комунальним підприємством

У статті досліджуються теоретичні аспекти місця і ролі внутрішньогосподарського контролю, обґрунтовується необхідність його організації як інструменту ефективного управління комунальним підприємством.

внутрішньогосподарський контроль, завдання контролю, житлово-комунальне господарство.

Формування в економіці України ринкових відносин змінює традиційне уявлення про контроль. Контроль — це об'єктивно необхідна складова господарського механізму при будь-якому способі виробництва. На мікроекономічному рівні, тобто на рівні управління економічною одиницею, розрізняють зовнішній контроль, який здійснюється зовнішніми по відношенню до підприємства суб'єктами управління (державними органами, контрагентами за фінансово-господарськими договорами, споживачами, громадськістю), і внутрішній контроль, який здійснюється суб'єктами самого підприємства та повинен бути попереджувальним, тобто своєчасно оцінювати якість управлінських рішень.

Загальні теоретичні засади внутрішньогосподарського (внутрішнього) контролю з різних аспектів висвітлювалися у працях вітчизняних науковців, як Барановська В.Г., Білуха М.Т., Бутинець Ф.Ф., Дерев'янка С.І., Дікань Л.В., Калюга Є.В., Кужельний М.В., Кузик Н.П., Лінник В.Г., Максимова В.Ф., Мурашко В.М., Мурашко О.В., Нападовська Л.В., Олійник С.О., Сторожук Т.М., Усач Б.В., Шевчук В.О., Шульга Н.М. Найбільш дослідженими та організованими на практиці є види внутрішнього контролю для банків, бюджетних та фінансових установ, акціонерних товариств, вони надзвичайно різноманітні і носять деталізований характер. Проте залишаються дискусійними і невирішеними питання організації внутрішньогосподарського контролю на підприємствах різних галузей народного господарства (промисловості, сільського господарства, сфери послуг тощо), в тому числі на підприємствах житлово-комунального господарства (ЖКГ).

Необхідність у внутрішньогосподарському контролі зумовлюється тим, що органи управління вищої ланки безпосередньо не займаються контролем повсякденної діяльності. Внутрішньогосподарський контроль включає контрольні функції, які забезпечуються керівниками (власниками) підприємств, організацій, установ, концернів, асоціацій відповідно до діючого законодавства [4, ст.6].

Метою даного дослідження є визначення основних напрямків здійснення внутрішньогосподарського контролю, як інструменту ефективного управління комунальним підприємством.

Наведемо визначення поняття внутрішньогосподарського контролю в таблиці 1.

Таблиця 1. Визначення поняття внутрішньогосподарського контролю

Визначення поняття внутрішньогосподарського контролю
Внутрішньогосподарський контроль представляє собою незалежну оцінку відповідності діяльності підприємства поставленим завданням. Внутрішній контроль здійснюється органами внутрішнього контролю (головним бухгалтером, ревізійною комісією, спостережною радою, тощо) [3].
Внутрішньогосподарський економічний контроль включає контрольні функції, які здійснюються власниками підприємств, комбінатів, організацій і установ, концернів, асоціацій відповідно до чинного законодавства [1]
Система попереднього, поточного і подальшого контролю (крім ревізії фінансово – господарської діяльності, яка здійснюється державною контрольно – ревізійною службою) створює окрему його галузь, тобто внутрішньогосподарський або внутрішній контроль. Він є системою постійного спостереження за ефективністю діяльності підприємств, збереженням і ефективністю використання цінностей і коштів, доцільністю і вірогідністю операцій та процесів [7].
Внутрішньогосподарський контроль являє собою систему безупинного спостереження за ефективністю використання майна підприємства, законністю і доцільністю господарських операцій і процесів, збереженням грошових коштів і матеріальних цінностей [7].
Внутрішній (внутрішньогосподарський) контроль слід розглядати в двох напрямках: відомчий (галузевий) і контроль власника. У свою чергу відомчий контроль потрібно здійснювати на державних (казенних) підприємствах (установах, організаціях) відповідно до чинного законодавства на рівні штатних ревізорів. Контроль власника здійснюється з його ініціативи органом (міністерством, державним комітетом, асоціацією, акціонерним виробничим об'єднанням), якому підпорядковане підприємство на правах власності згідно з законодавчими та іншими нормативними документами [6].
Внутрішній контроль – здійснення спеціальним підрозділом підприємства контролю за станом бухгалтерського обліку, проведення комплексного аналізу господарської і фінансової діяльності економічного суб'єкту з метою вибору шляхів найбільш ефективного розвитку і виявлення резервів підприємства і його основних підрозділів. Внутрішній контроль особливо важливий для великих структур корпоративного типу, тобто з багатьма самостійними підрозділами [2].
Внутрішньогосподарський контроль – це процес, який забезпечує якісну розробку та ефективне досягнення цілей, накреслених організацією, шляхом реалізації прийнятих управлінських рішень [4].

Як видно з таблиці 1, серед науковців немає єдиної точки зору, щодо визначення внутрішньогосподарського контролю та його місця в класифікації видів контролю.

У своїй праці Є.В. Калюга зазначає, що внутрішній (внутрішньогосподарський) контроль слід розглядати в двох напрямках: відомчий (галузевий) і контроль власника. У свою чергу відомчий контроль потрібно здійснювати на державних (казенних) підприємствах (установах, організаціях) відповідно до чинного законодавства на рівні штатних ревізорів. Контроль власника здійснюється з його ініціативи органом (міністерством, державним комітетом, асоціацією, акціонерним виробничим об'єднанням), якому підпорядковане підприємство на правах власності згідно з законодавчими та іншими нормативними документами [6].

Серед науковців існує думка [1, 3], що саме контроль власника поділяється на

внутрішньосистемний і внутрішньогосподарський. Деякі науковці [5], вважають що не існує єдності у визначеннях власне внутрішнього економічного контролю. Маємо внутрішній; внутрішньосистемний, внутрішньогосподарський економічний контроль. Аналіз існуючих класифікацій показав, що всі вони дають загальну класифікацію господарського контролю. Фактично усі види контролю, про які йде мова – внутрішній; внутрішньосистемний; внутрішньогосподарський, – мають загальний, один і той же об'єкт, здійснюються з допомогою одних і тих же методів, проводяться всередині однієї і тієї ж системи – підприємства. Виходячи з цього В.Ф. Максимова, тлумачить усі три назви як різне словесне визначення одного й того ж терміну – внутрішній економічний контроль [5].

Таким чином, проаналізувавши визначення поняття внутрішньогосподарського контролю в науковій літературі можна зробити висновок, що теоретичні питання внутрішньогосподарського контролю залишаються дискусійним. Але однозначним є поняття про те, що внутрішній контроль здійснюється в межах підприємства, тому в основу визначення цього терміну слід покласти визначення внутрішньогосподарських відносин тобто відносин, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами, що визначено ст.3 Господарського кодексу України.

Внутрішньогосподарський контроль, на думку Є.В. Калюги [7], має всеосяжний характер як щодо охоплення господарських операцій і процесів, так і за часом його проведення. Це сприяє підвищенню ефективності господарської діяльності підприємств, зміцненню режиму економії і господарського розрахунку, раціональному використанню коштів і матеріальних цінностей. Особливістю внутрішньогосподарського контролю є те, що він діє в момент вчинення і оформлення господарських операцій, що дає можливість вчасно виявити недоліки в роботі і вжити заходів до їх усунення.

Отже, погоджуючись з твердженням, що внутрішньогосподарський контроль у більшості випадків здійснюється в момент вчинення і оформлення господарських операцій, можна зробити висновок, що не можна розглядати відомчий (галузевий) контроль як один із видів (напрямків) внутрішньогосподарського контролю оскільки цей вид контролю не здійснюється в момент вчинення і оформлення господарських операцій, а також тому, що по відношенню до підприємства – суб'єкту господарювання він не може бути внутрішнім.

По-різному в науковій літературі формуються завдання внутрішньогосподарського контролю, деякі з них наведено в таблиці 2.

Таблиця 2. Визначення завдань внутрішньогосподарського контролю

Автор	Визначення завдань внутрішньогосподарського контролю
Білуха М.Т. [1]	Завданням внутрішньогосподарського контролю є перевірка господарських операцій у виробничих одиницях із метою недопущення перевитрат матеріальних і фінансових ресурсів, виконання виробничих і фінансових планів, раціонального використання робочої сили, впровадження нових методів праці і прогресивної технології в бригадах, дільницях, цехах та інших виробничих підрозділах, забезпечення збереження коштів і товарно-матеріальних цінностей, економного витрачання сировини і паливно-енергетичних ресурсів, випуску продукції високої якості, яка має попит на ринку.

Бутинець Ф.Ф., Виговська Н.Г., Малюга Н.М., Петренко Н.І. [3]	Завдання внутрішньогосподарського контролю: • надання інформації про процеси, що відбуваються, • надання допомоги в прийнятті найбільш доцільних управлінських рішень, • оцінка правильності прийнятих рішень, своєчасності і результативності їх виконання, • своєчасне виявлення та усунення умов і факторів, які заважають ефективному веденню виробництва, • коригування діяльності суб'єкта господарювання та його структурних підрозділів
Мурашко В.М., Сторожук Т.М., Мурашко О.В. [6]	Особливо великі завдання покладено на внутрішньогосподарський контроль у забезпеченні збереження цінностей на об'єктах підприємства. Це пояснюється тим, що на цих підприємствах обертається і зберігається велика кількість цінностей і сировини. У зв'язку з цим важливо підвищити ефективність контролю у боротьбі з безгосподарністю і марнотратством, нестачами і крадіжками.
Дікань Л.В., Шульга Н.М. [4]	Основні завдання внутрішньогосподарського контролю можна згрупувати у вигляді декількох основних напрямків: • виконання виробничих і фінансових планів; • забезпечення збереження і раціонального використання ресурсів; • забезпечення випуску продукції високої якості; • дотримання законності операцій, що здійснюються на підприємстві.

Особливе значення у системі контролю має систематичне дієве спостереження за ефективністю організації та розвитку виробництва у виробничій сфері, відповідністю її нормативно – законодавчим актам, стандартам, техніко – економічним вимогам [6].

Актуальним питанням залишається організація системи внутрішньогосподарського контролю на підприємствах ЖКГ, як засобу об'єктивної оцінки стану підприємства в цілому, його структурних підрозділів, виявлення причин негативних наслідків прийнятих управлінських рішень. Забезпечення і постійне поліпшення якості внутрішньогосподарського контролю є ефективним засобом досягнення перспектив розвитку підприємства. Суттєвим недоліком внутрішньогосподарського контролю на підприємствах є те, що він в основному обмежується окремими тематичними перевірками без вивчення вірогідності господарських операцій і їх процесів за документами. У свою чергу, це не забезпечує всебічного систематичного контролю, вимагає подальшого дослідження тих або інших явищ [7].

Основне завдання керівника комунального підприємства – забезпечити цілеспрямований планомірний характер всієї діяльності колективу. Це досягається шляхом виконання комплексу управлінських функцій, які являють собою окремі напрямки діяльності управлінського апарату, що охоплює коло конкретних робіт, об'єднаних єдністю цілі (мети). Чим складніші господарські операції і процеси (а це цілком і повністю стосується сфери виробництва і реалізації продукції), тим більше часу доводиться витратити на здійснення контрольних функцій. У зв'язку з цим внутрішньогосподарський контроль є постійно діючою функцією управління на підприємствах, дієвим засобом сприяння збереженню та економічному використанню ресурсів.

Внутрішньогосподарський контроль, на нашу думку, має всеосяжний характер як щодо охоплення господарських операцій і процесів, так і за часом його проведення. Це

сприяє підвищенню ефективності господарської діяльності комунальних підприємств, зміцненню режиму економії і господарського розрахунку, раціональному використанню коштів і інших ресурсів. Особливістю внутрішньогосподарського контролю є й те, що він діє в момент вчинення і документального оформлення господарських операцій, що дає можливість вчасно виявити недоліки в роботі й ужити заходів до їх усунення. Внутрішньогосподарський контроль забезпечує перевірку законності й доцільності прийнятих рішень, сприяє розвитку діяльності структурних підрозділів підприємства раціональному використанню матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, зниженню собівартості та підвищенню рентабельності, а також забезпеченню збереження майна й своєчасному погашенню зобов'язань. Винятково важлива роль у здійсненні внутрішньогосподарського контролю належить бухгалтерському обліку, особливо з боку головних бухгалтерів і керівників функціональних відділів бухгалтерій [7].

Таким чином, діяльність у сфері управління комунальним підприємством вимагає від керівництва підприємства створення ефективної системи внутрішньогосподарського контролю за збереженням комунального майна, зокрема, в частині запобігання втрати доходів та зменшення витрат і втрат, як надійного засобу дотримання вимог законодавства. Здійснення функцій внутрішньогосподарського контролю особами, які представляють інтереси комунального підприємства забезпечує не тільки зворотний, але й прямий зв'язок між структурними підрозділами підприємства, між керованою і керуючою системами.

Список літератури:

1. Білуха М.Т. Курс аудиту: Підручник. – К.: Вища школа. – Знання, 1998. – 574с.
2. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. -М., 2002
3. Бутинець Ф.Ф., Виговська Н.Г., Малюга Н.М., Петренко Н.І. Контроль і ревізія: Підручник для студентів спеціальності „Облік і аудит” вищих навчальних закладів./ За редакц. проф.. Ф.Ф. Бутинця. – 3-є вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП „Рута”, 2002. – 544с.
4. Дікань Л.В., Шульга Н.М. Внутрішньогосподарський контроль: Конспект лекцій / Харківський національний економічний ун-т. — Х. : ХНЕУ, 2005. — 60с. : рис.
5. Максимова В.Ф. Дискусійні положення теорії та методології контролю //Становлення та розвиток обліку, контролю і аналізу в Україні: Тези доп. Між нар. наук. конфер. 16-17 берез. 2006 р. /Відп. за вип.. В.Г. Лінник – К.:КНЕУ, 2006. – 496с.
6. Мурашко В.М., Сторожук Т.М., Мурашко О.В. Контроль і ревізія фінансово – господарської діяльності: Навчальний посібник / за заг. Ред. П.В. Мельника. – Київ: ЦУЛ, 2003. – 311 с.
7. Фінансово-господарський контроль у системі управління/ Є.В. Калюга. - К.: Ельга: Ніка-Центр, 2002. - 360 с.

У статті досліджуються теоретичні аспекти місця і ролі внутрішньогосподарського контролю, обґрунтовується необхідність його організації як інструменту ефективного управління комунальним підприємством.